

de Rosset, Tomasz F.

Obrazy z Wiśniowca w kolekcji Andrzeja Mniszcha

Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo 25 (280),
141-168

1994

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Zakład Muzealnictwa

Tomasz F. de Rosset

OBRAZY Z WIŚNIEWCA W KOLEKCJI ANDRZEJA MNISZCHA

Utalentowany malarz-arystokrata, hr. Andrzej Mniszech, większość życia spędził w Paryżu. Twórczość jego obejmowała niemal wyłącznie portrety, sporadycznie malował martwe natury oraz sceny japońskie¹. Jednak uprawianie malarstwa nie przyniosło hrabiemu większego rozgłosu. Jego nazwisko łączy się przede wszystkim z kolekcjonerstwem. W paryskim środowisku muzealnym i kręgach marszandów Mniszech do dziś cieszy się opinią *grand amateur d'art*. Zgromadził bowiem kolekcję, która liczyła około 500 obrazów oraz kilka tysięcy obiektów europejskich i dalekowschodnich, jak sztychy, rysunki, ceramika, meble itd.² W zakresie malarstwa przeważały dzieła szkół północnych, głównie z terenu Niderlandów i Francji. Na uwagę zasługiwał zbiór portretów, obejmujący prawie połowę wszystkich malowideł. Szczęólnego podkreślenia wymaga zespół obrazów Fransa Halsa, tym bardziej, że autentyczność aż siedmiu z nich została potwierdzona w monografiach artysty³. Zbiory te powstały we Francji, w drugiej połowie XIX w., a na początku naszego stulecia uległy rozproszeniu. Wyprzedaż kolekcji na aukcji w 1902 i potem 1910 r. stała się ważnym wydarzeniem, komentowanym przez fachową prasę, budzącym zainteresowanie muzeów, marszandów i kolekcjonerów⁴. Informacje o pochodzących z tego źródła obrazach pojawiają się we współczesnych opracowaniach twórczości malarzy nowożytnych oraz katalogach ekspozycji i zbiorów muzealnych.

¹ Andrzej Jerzy Stanisław Wandalin Mniszech (1824—1905), syn Karola Filipa i Eleonory z Cetnerów, wnuk Michała Jerzego, marszałka w. kor.; dziedzic Wiśniewca na Wołyniu, w latach sześćdziesiątych XIX w. podjął w Paryżu studia malarskie pod kier. J. Gigoux i L. Cogniet; mało wystawiał, dzieła w MNW, MNKr, MNPoz oraz Besançon, Lille i zb. pryw. we Francji (zob. U. Leszczyńska [w:] PSB t. 21, s. 459—460; J. Polanowska [w:] *Słownik artystów polskich*, Warszawa 1993).

² Zawartość kolekcji omówiona na podst. katalogów aukcji w Paryżu w Galerie Georges Petit 9—11 IV 1902; w l'Hôtel Drouot 24—28 IV 1902; 9—10 V 1910 i 28 II 1912 r. Ciągłość tradycji handlu sztuką we Francji sprawiła, że pochodzenie z kolekcji Mniszcha do dziś ma duże znaczenie na rynku antykwarycznym.

³ S. Slive, *Frans Hals*, t. 2, London 1970—1974, nr 22, 36, 38, 94, 96, 149, 150.

⁴ Bulletin de l'Art Ancienne et Moderne, nr 134 z 5 IV 1902; nr 135 z 12 IV 1902; nr 136 z 19 IV 1902; nr 137 z 26 IV 1902; nr 138 z 2 V 1902; nr 463 z 7 V 1910.

Kolekcjonerstwo hr. Andrzeja nigdy nie spotkało się z większym zainteresowaniem historiografii polskiej. Kolekcja została dwukrotnie wspomniana przez J. I. Kraszewskiego⁵ i Z. Sarneckiego⁶, dysponujemy ponadto wzmiankami w opracowaniach zbiorów polskich⁷ i na marginesie prac biograficznych⁸. Już od XIX w. badacze podkreślali, że hrabia zabrał na emigrację cenniejsze obiekty z rodzinnego zamku w Wiśniowcu na Wołyniu, a wśród nich także obrazy z galerii Stanisława Augusta⁹. Przede wszystkim interesował ich los zbiorów zamkowych. Z reguły krytykowano potomków rodu, że przyczynili się do ich rozproszenia, opuszczając dziedziczne dobra. Sądono bezpodstawnie, że cała paryska kolekcja pochodziła z kraju, w tym również dzieła Rubensa, van Dycka, Rembrandta¹⁰. Najwięcej miejsca poświęcono malowidłom z galerii królewskiej. Zagadnienie to najpełniej potraktował T. Mańkowski¹¹. W opracowanym przez niego katalogu odnajdujemy prawie wszystkie obiekty nabyte przez Mniszchów. Autor próbował także ustalić ich dalszą historię, lecz w kilku przypadkach nie rozpoznał obrazów, które trafiły do Paryża, zaś w kilku innych interpretacja jego była błędna. Poza tym część dzieł była omawiana przy okazji prac monograficznych na temat twórczości Bacciarellego, Bellotta, Marteau, Tocqué i Vigée-Lebrun¹². Jednak autorom nigdy nie chodziło o pełną charakterystykę zbiorów Andrzeja Mniszcha. Nie wykorzystano dostatecznie katalogów aukcyjnych. Otwarta nadal pozostaje kwestia ilości wywie-

⁵ J. I. Kraszewski, *Andrzej hr. Mniszech*, Kłosy 1883 nr 962, s. 254—255.

⁶ Z. Sarnecki, *Pracownie artystów polskich w Paryżu, Andrzej hrabia Mniszech*, Biesiada Literacka 1884, półr. II, s. 181—182.

⁷ T. J. Stecki, *Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym*, Lwów 1871, s. 351; F. Eysymont, *Na zamku wiśniowieckim*, Kłosy 1877, nr 632, s. 92; T. Mańkowski, *Galeria Stanisława Augusta*, Lwów 1932, s. 163; W. Tomkiewicz, *Dzieje zbiorów zamku wiśniowieckiego*, Rocznik Wołyński 1934, t. 3, s. 419—420; J. Białostocki, M. Walicki, *Malarsstwo europejskie w zbiorach polskich*, Warszawa 1955, s. 24, 39; M. Walicki, *Rembrandt w Polsce*, Biuletyn Historii Sztuki 1956, nr 3, s. 333; T. Głowacka-Pocheć, *Portrety książąt Wiśniowieckich w Wilanowie*, Biuletyn Historii Sztuki 1968, nr 2, s. 193; S. Lorentz, *Przewodnik po zbiorach i muzeach w Polsce*, Warszawa 1982, s. 16.

⁸ U. Leszczyńska, op. cit.; J. Polanowska, op. cit.

⁹ T. J. Stecki, op. cit., s. 351; F. Eysymont, op. cit., s. 92.

¹⁰ W. Tomkiewicz, op. cit., s. 420; J. Białostocki, M. Walicki, op. cit., s. 39; M. Walicki, op. cit., s. 333; opierając się na opiniach powyższych badaczy pogląd ten powtórzyła L. Thijssen, *1000 jaar Polen en Nederland*, Zutphen 1992, s. 185.

¹¹ T. Mańkowski, op. cit. (Catalogue); nie rozpoznano w kolekcji Andrzeja Mniszcha obrazów oznaczonych numerami: 315, 353, 563, 1214, 1215, 1651—1653, 1479—1480 (?); błędne identyfikacje: 65, 67, 1598, 2185, 2274; trzeba dodać, że autor błędnie utożsamiał Leona, syna hrabiego, z jego bratem (s. 163).

¹² J. Fournier-Sarlovèze, *Les peintres de Stanislas Auguste*, Paris 1907; J. Mycielski, S. Wasylewski, *Portrety polskie Elżbiety Vigée-Lebrun*,

zionego mienia: określano ją ogólnikowo, od „kilku portretów rodzinnych”, do „kilkuset najpiękniejszych zabytków starożytności, malowideł i dzieł sztuki”. Na temat paryskiej historii kolekcji z publikacji tych dowiadujemy się jedynie, że hrabia wzbogacił zbiory we Francji, że część ich stracił w pożarze i że po śmierci swej pierwszej żony sporą partię przekazał synowi Leonowi.

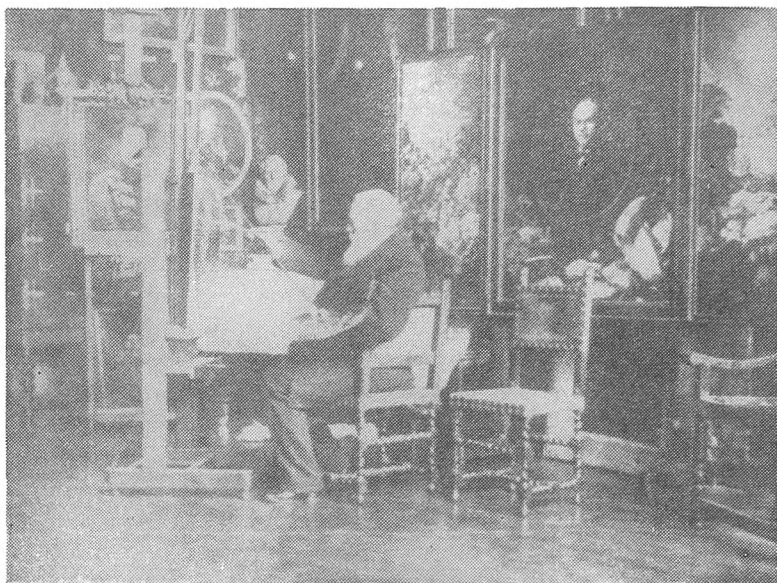
Niniejszy artykuł poświęcony jest obrazom wywiezionym na emigrację, ponieważ dotychczasowa literatura nie rozwiązała tego problemu, a ponadto naszym zdaniem na ogół ujmowała go niewłaściwie. Andrzeja Mniszcha obwiniano o to, że zaprzepaścił rodowe zbiory¹³. Pogląd ten jest słuszny tylko częściowo, hrabia nabył większość swych obrazów już we Francji. Obrazy z dziedzictwa rodowego były zaledwie fragmentem tej bogatej kolekcji. Odczytanie kryteriów wyboru jest więc kwestią istotną. Pozwoli to na zrozumienie postawy Mniszcha wobec sztuki i jego zainteresowań kolekcjonerskich. Obiekty z Wiśniowca można było zidentyfikować jedynie na podstawie wiadomości o wyposażeniu zamku wiśniowieckiego. Zdecydowanie przeważały portrety polskie z drugiej połowy XVIII w., wśród których znajdowało się wiele wizerunków rodowych. Na uwagę zasługuje wyraźne upodobanie do sztuki epoki stanisławowskiej. Postać króla była szczególnie wyeksponowana, zaś większość obrazów była dziełem malarzy związanych z dworem królewskim. Poniższe rozważania są próbą wyjaśnienia przyczyn takiego właśnie charakteru tej grupy, która wyróżniała się spośród pozostałych zbiorów — zdominowanych przez malarstwo niderlandzkie.

Zbiory Wiśniowca zostały częściowo zrekonstruowane przez badaczy¹⁴. Wiadomo, iż znajdowały się tam malowidła gromadzone od pokoleń.

1756—1842, Lwów—Poznań 1928; Z. Batowski, *Portret Stanisława Augusta „z klepsydrą”*, opr. Z. Niesiołowska-Rotherowa, *Biuletyn Historii Sztuki* 1952, nr 2, s. 19—33; K. Kozakówna, *Obrazy Per Kraffta st. związane z Polską*, *Biuletyn Historii Sztuki* 1961, nr 2, 100—117; A. Chyczewska, *Portret koronacyjny Stanisława Augusta*, *Biuletyn Historii Sztuki* 1964, nr 1, s. 3—19; K. Sroczyńska, *Zygmunt Vogel*, Warszawa—Kraków 1969 s. 73 i n.; *Marceli Bacciarelli. Życie—Twórczość—Dzieła*, opr. A. Chyczewska, Poznań 1970; A. Chyczewska, *Marcello Bacciarelli, 1731—1818*, Wrocław 1973; A. Ryszkiewicz, *Francuska ikonografia Stanisława Augusta*, [w:] *Zbieracze i obrazy*, Warszawa 1972, s. 163—181; K. Gutowska, *Louis Marteau i jego portrety uczestników obiadów czwartkowych*, *Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie*, t. XXIX, Warszawa 1975.

¹³ W drugiej poł. XIX w. Wiśniowiec często zmieniali właściciele. Mniszech sprzedał go gruzińskiej księżnej Abemelek. Następnie dobra nabył W. Plater, a w latach 70. w niejasnych okolicznościach przeszły w posiadanie bankiera kijowskiego Tolli. Zmiany własnościowe były przyczyną rozproszenia pozostawionych przez hr. Andrzeja obrazów i innych zbiorów (zob. W. Tomkiewicz, op. cit.).

¹⁴ Ibid., s. 416—419; M. Gębarowicz, *Początki malarstwa historycznego w Polsce*, cz. 2, *Zespół malowideł mniszczowskich*, Wrocław 1981, s. 39 i n. (tam bibliografia).

Fot. 1. Andrzej Mniszech w swej pracowni przy rue Boissière 22 (ok. 1900 r.),
fot. w zb. J.-M. Ronin w Paryżu

Pochodziły z pierwotnego gniazda rodu w Laszkach Murowanych oraz zostały uzupełnione późniejszymi nabytkami. O obrazach z Laszek informuje opublikowany przez M. Gębarowicza inwentarz z 1748 r.¹⁵ O niektórych późniejszych nabytkach dowiadujemy się z inwentarza zamku z 1763 r.¹⁶ oraz z katalogów kolekcji króla Stanisława Augusta Poniatowskiego¹⁷. Monarcha dwukrotnie — w 1794 i 1795 r. — darował swej siostrzenicy, Urszuli, i jej mężowi, marszałkowi w. kor. Michałowi Mniszchowi¹⁸, obiekty ze swych zbiorów. Nieco lepiej udokumentowane jest wyposażenie zamku z pierwszej poł. XIX w., z czasów Karola Filipa, ojca hr. Andrzeja¹⁹. Zdołał on zgromadzić w Wiśniowcu niemal całość zbiorów rodowych i wydatnie je wzbogacić. Między innymi na wyprze-

¹⁵ *Inwentarz zamku laszeckiego z 1748 r.*, [w:] *Materiały do dziejów kultury i sztuki XVI—XVIII w.*, opr. M. Gębarowicz, Wrocław 1973, s. 28—93.

¹⁶ *Regestr rzeczy ruchomych niegdy J. W. Pana Jana Wandalina Mniszcha [...(Wiśniowiec, 7 II 1763)]*, rkps 369 (d. 3274), Arch. Czołowskiego, AGAD Warszawa.

¹⁷ T. Mańkowski, op. cit., nr 184, 185, 211, 212, 345, 351, 363, 394, 395, 509, 646, 681, 723, 1253, 1254, 1297, 1479, 1480, 1499, 1500, 1651—53, 1663—65, 1727, 1729.

¹⁸ Michał Jerzy Mniszech (1748—1806), syn Jana Karola i Katarzyny z Zamoyskich, mąż Urszuli z Zamoyskich, siostrzenicy Stanisława Augusta; członek Komisji Edukacji Narodowej, marszałek nadworny litewski (1781), marszałek wielki koronny (1783—1792), autor projektu Akademii Nauk i Musaeum Polonicum (zob. PSB, t. 21).

¹⁹ Karol Filip Wandalin Mniszech (1794—1846), syn Michała Jerzego i Urszuli

daży kolekcji Stanisława Augusta zakupił 47 obrazów²⁰. Bardziej szczegółowych informacji o galerii dostarcza „Regestr portretów” z 1828 r.²¹, który wymienia 355 pozycji (bez atrybucji danych technicznych) oraz opublikowany w 1836 r. wybór „celniejszych malowideł”²². Galeria liczyła wówczas ponad 500 obiektów²³. W programie ideowym dominowały treści genealogiczne. Wyrażały je portrety Mniszchów wraz z wizerunkami przedstawicieli wielu skoliigaconych rodów, w tym także Poniatowskich. Uzupełnienie kolekcji stanowił cykl przedstawień z dziejów rodziny²⁴. Właściciel wspominał również o dziełach „najprzedniejszych malarzy szkoły włoskiej, holenderskiej, francuskiej i niemieckiej”²⁵. Jednakże w opinii zwiedzających w zamku znajdowały się „straszne bohomazy”, choć nie pozbawione sporej wartości historycznej²⁶.

Kolekcję tę, wraz z ogromnie zadłużonym majątkiem, odziedziczył w roku 1846 Andrzej Mniszech. Trzy lata później zawarł on korzystne małżeństwo z Anną Potocką²⁷. W 1854 r. Mniszchowie z synem Leonem (1849-1901) wyjechali do Paryża, zabierając z zamku najcenniejsze malowidła²⁸. Możliwe, iż zatrzymali się wówczas u Eweliny Hańskiej

z Zamoyskich, kolekcjoner, bibliofil, genealog, opracował w rękopisie uzupełnienie herbarza Niesieckiego (zob. *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement*, Warszawa—Łódź 1986, s. 145).

²⁰ Inwentarz galerii Stanisława Augusta z 1819 r., rkps 5712/III, Bibl. Ossol., Wrocław.

²¹ Regestr Portretów w Zamku Wiśniowieckim znajdujących się dnia 10 sierpnia 1828, rkps 2901, Arch. Zamoyskich, AGAD Warszawa.

²² *Wiadomość o galerii obrazów hrabiego Mniszcha w Wiśniowcu*, [w:] *Wizerunki i rozstrząsania naukowe. Poczet nowy*, t. 3, Wilno 1836, s. 151—159 (cyt. dalej: *Wiadomość*); obrazy te wspominał E. Rastawiecki [w:] *Słownik malarzów polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej przebywających*, t. 1—2, Warszawa 1850.

²³ Na podstawie liczby portretów, którą podaje „Regestr”, oraz informacji A. Przeździeckiego, *Podole, Wołyń, Ukraina*, t. 1, Wilno 1840, s. 62—63, który inne malowidła szacował na ok. 200 obiektów.

²⁴ Zob. M. Gębarowicz, op. cit., s. 39 i n.

²⁵ K. Mniszech, *Wiśniowiec*, Lwówianin 1841, z. 5, s. 182—183.

²⁶ F. Eysymont, op. cit., s. 116—122; zob. także jego list do E. Pawłowicza, kustosa Ossolineum z 5—17 V 1877 (rkps 6829, s. 453—456, Bibl. Ossol., Wrocław).

²⁷ O długach Andrzeja Mniszcha i okolicznościach jego ślubu z Anną Potocką zob. *Honoré de Balzac, Lettres à Madame Hanska*, ed. R. Pierrot, t. 2, Paris 1990 (listy z lat 1847—1848).

²⁸ W lit. przeważa pogląd, że Mniszchowie opuścili kraj w 1851 r. Wydaje się, że datę tę należy przesunąć na rok 1854. Hr. Andrzej sprzedawał wówczas bibliotekę wiśniowiecką (list J. I. Kraszewskiego do A. Przeździeckiego z 26 III 1854, AGAD rkps D 195, k. 131 — zwróciła na to uwagę J. Polanowska, op. cit.). Może był to wynik odmowy wykonania rozkazu cara, wzywającego Mniszchów jako poddanych rosyjskich do powrotu z Francji w przededniu wojny krymskiej (zob. Z. Szeptycka, *Wspomnienia z lat ubiegłych*, Wrocław—Warszawa—Kra-ków 1967, s. 289).

de Balzac, teściowej Jerzego Mniszcha, brata Andrzeja²⁹. Wykorzystanie nieznanych dotąd francuskich materiałów archiwalnych wzbogaciło wiedzę o zawartości i dziejach kolekcji³⁰. W 1861 r. obiekty przywiezione z kraju wraz z nowymi zbiorami³¹ umieszczono w domu przy rue Daru 16. Ze względu na zadłużenie hrabiego budynek oraz wszystkie nabytki paryskie były formalną własnością hrabiny. Z tego powodu po jej śmierci w 1885 r. właścicielem całej kolekcji został Leon. Zgodnie z prawem spadkowym Andrzej mógł zachować przedmioty odziedziczone po ojcu³². Znane z odpisu dokumenty dotyczące podziału mienia wymieniają 21 zarezerwowanych przez niego portretów z Wiśniowca (a także nabyte już na emigracji dzieła F. Halsa)³³. Jednakże większość z nich pozostała w posiadaniu syna, kiedy hrabia opuścił dom, poślubiwszy swą wieloletnią przyjaciółkę Isabelle Marrier de La Gâtinerie³⁴. Zapewne z tego czasu pochodzi kopia katalogu galerii Stanisława Augusta z 1793 r., którą Mniszecz zamówił z biblioteki Branickich w Suchej³⁵ (23 obrazy oznaczono tam jako należące do kolekcji paryskiej). Po raz kolejny malowidła z Wiśniowca, 65 obiektów, wymieniono w inwentarzu mienia po zmarłym w 1901 r. Leonie. Sporządzono go w ramach przygotowań do późniejszej aukcji³⁶. Ojciec ponownie zarezerwował, jako swą osobistą własność, odziedziczone portrety. Inne dzieła (19) oraz grupa 72 akwarel pojawiła się na licytacji. Mniszecz wykupił pięć z tych obrazów i dołączył je do kolekcji w domu przy rue Boissière. Następnie po śmierci hrabiego i jego drugiej żony co najmniej 38 malowideł sprzedano na licytacji. Trzy katalogi aukcyjne z 1902 r.³⁷ i 1910 r.³⁸ stanowią podstawę wiedzy o kolekcji. W miarę

²⁹ Informacja pani J. Meyer-Petit, konserwatora w Musée Maison de Balzac w Paryżu. Jerzy Mniszecz (1824—1881) posiadał bogatą kolekcję botaniczną; po śmierci Hańskiej odziedziczył zbiory artystyczne po pisarzu.

³⁰ Pragnę w tym miejscu podziękować spadkobiercy Andrzeja Mniszcha panu Jean-Malo Ronin z Paryża za udostępnienie cennych materiałów archiwalnych i życzliwe zainteresowanie moimi badaniami.

³¹ Dom został zbudowany dla Mniszchów na terenie nabytym w 1860 r. (zob. *Sommière des biens immeubles*, vol. 18/26, nr 170, Archives des Directions de l'Enregistrement, Paryż).

³² *Inventaire après le décès de M. le Comte [Leon] Mniszecz, 23 Septembre 1901*, s. 70—77 (biuro notarialne zastrzeżone — materiały udostępnione przez p. J.-M. Ronin).

³³ Inv. 1901, s. 92—93.

³⁴ *Declaration de la succession [André Mniszecz] du 10 Nov. 1905*, nr 1856, nr 1856, Archives des Directions de l'Enregistrement, Paryż (fotokopia w zb. autora).

³⁵ *Catalogue des Tableaux appartenant à Sa Maj. le Roi de Pologne, 1793*, Ms 12, Bibl. d'Art et d'Archéologie, Paryż.

³⁶ Inv. 1901, s. 50—66, 72—73, 108.

³⁷ Katalog aukcji zbiorów Leona Mniszcha w Galerie Georges Petit w Paryżu 9—11 IV 1902, opr. P. Chevalier, J. Féral — cyt. dalej: Vente 1902(1); katalog aukcji w l'Hôtel Drouot 28 IV 1902, opr. P. Chevalier, J. Féral.

dokładne dane techniczne umożliwiają identyfikację obiektów z Wiśniowca. Źródła te wykorzystywano jedynie w monograficznych badaniach nad malarstwem. Cennym uzupełnieniem są tu nieznane wcześniej sprawozdania z aukcji³⁹. Zawierają informacje o nabywcach oraz ceny poszczególnych przedmiotów, a także pełną liczbę sprzedanych obrazów (kilkadziesiąt nie zostało ujętych w katalogach).

Z malowideł, które pochodziły lub przynajmniej mogły pochodzić z Wiśniowca, obecnie można wskazać 95 obiektów, głównie prac olejnych i pasteli; 43 obiekty należały wcześniej do galerii królewskiej. Ponadto do Paryża wywieziono jednolitą grupę 72 akwarelowych widoków Warszawy Z. Vogla oraz trudny do jednoznacznej oceny zbiór rzemiosła artystycznego, miniatur i rysunków (wśród nich nieznany bliżej szkic ręki Stanisława Augusta⁴⁰). Wbrew opinii badaczy nie odnaleziono tu „van Dycków”, „Rubensów”, „Rembrandtów”⁴¹. Hrabia Andrzej zabrał ze zbiorów zamkowych przede wszystkim portrety. W większości wyobrażały one przedstawicieli arystokracji polskiej, przeważnie z drugiej połowy XVIII w. Wśród nich byli przodkowie hrabiego oraz król i jego rodzina. Przeważały dzieła malarzy czynnych w tym czasie w Polsce. Znalazły się tu liczne prace M. Bacciarellego. Źródła mówią o 16 obiektach, z których wiele odnotowały opracowania dotyczące artysty. Proweniencję wiśniowiecką miało 19 pasteli L. Marteau, francuskiego malarza czynnego w Polsce. Znalazło się tu też siedem prac Szweda — Per Kraffta — z polskiego okresu jego twórczości w latach 1767-1768. Innych twórców tego kręgu reprezentowała mniejsza liczba dzieł. Były to portrety G. B. Lampiego, J. Grassiego oraz pojedyncze prace artystów związanych z Malarnią Zamkową — M. Tokarskiego, J. Lohrmanna i panny Du Neufgermain (portret Maurice de Saxe wg de La Toura). Natomiast stosunkowo niewiele odnaleziono malowideł twórców obcych. Przede wszystkim były to osiemnastowieczne portrety rodowe, w tym dzieło rosyjskiego malarza D. Levitzkiego, oraz obrazy wiązane z A. Kauffmann i E. Vigée-Lebrun. Ponadto hrabia wybrał z galerii zamkowej płótna przypisywane A. Pesne, A. Roslinowi, P. Rotariemu, a także prace pędzla L. Tocqué, P. Danloux — portrecisty francuskiej

³⁸ Katalog aukcji zbiorów Andrzeja Mniszcha w l'Hôtel Drouot 9—10 V 1910, opr. H. Baudoin, J. Féral.

³⁹ Dokumentacja aukcji w kwietniu 1902: *Documents des Commissaires-Priseurs*, D 48 E3 86, nr 8538; dokumentacja aukcji w maju 1910: *Documents des Commissaires-Priseurs*, D 48 E3 48, nr 136.

⁴⁰ Inv. 1901, s. 57.

⁴¹ W katalogach aukcji odnaleziono jedynie dwa malowidła w rodzaju Rembrandta: *Podniesienie krzyża*, ol. deska 25×20 i *Portret mężczyzny*, ol. pł. 27×22 (Vente 1902(2) nr 30, 31) oraz dwa przypisywane pracownikowi Rubensa: *Portret mężczyzny*, ol. pł. 24×17 i *Portret arcyksięcia Alberta*, ol. deska 62×46 (Vente 1902(1) nr 75; Vente 1902(2) nr 33). Brak dowodów na ich pochodzenie z Wiśniowca.

emigracji (nr 27), J. A. Tischbeina (nr 86), szkoły francuskiej i niemieckiej XVIII w. Odnaleziono tylko trzy obiekty wcześniejsze, kopię portretu Henryka VIII Holbeina (nr 33) i dwa wizerunki w rodzaju twórczości M. Mierevela (nr 76, 77). Z początków XIX w. pochodziły portrety najbliższej rodziny hrabiego, w tym jego rodziców, pędzla K. F. Lampiego, pracującego w Polsce syna Giovanniego (nr 44, 45).

W pozostałej części zespołu najwięcej było wedut — zbiór akwarel Vogla (nr 91) i cztery widoki weneckie B. Bellotta (nr 17-20). Znajdowały się tu również cztery wielkie *panneaux* dekoracyjne J. Pillementa, namalowane w Warszawie w latach 1767-1768 (nr 79-82), z powodu rozmiarów nigdy nie były eksponowane w Paryżu. Poza tym zidentyfikowano tylko kilka innych przedstawień, jak pejzaże F. Casanovy (nr 25, 26) i C. H. Brandta (nr 23, 24) oraz martwe natury w typie Huysuma (zap. kopie Petranowicza, ucznia Bacciarellego — nr 34, 35) i siedemnastowieczne prace A. van Beyerena (nr 21, 22). Nie odnaleziono natomiast żadnego typowo galeryjnego obrazu o tematyce biblijnej lub mitologicznej (wyjątek stanowi szkic przypisywany F. Solimenie⁴²). Trzeba zauważyć, że niemal wszystkie wymienione obrazy pochodziły z galerii królewskiej.

Stanisław August i jego familia zajmowali w omawianym zespole pozycję mocno wyeksponowaną; było tam aż pięć portretów króla. Spośród nich należy wymienić obraz, pędzla L. Tocqué, namalowany w Petersburgu w 1758 r. (nr 87 — fot. 2). Na szczególną uwagę zasługują również dwa wizerunki Bacciarellego — repliki *Portretu koronacyjnego* (nr 6 — fot. 3) i *Alegorycznego* (nr 7). Oba reprezentują wysoką klasę i są uważane za najlepsze powtórzenia tych dzieł⁴³. Ponadto znajdowały się tu wyobrażenia osób bliskich królowi. Członków rodziny Poniatowskich przedstawiały malowidła Bacciarellego (nr 10, 11, 12, 15, 16), a także A. Pesne (nr 78), J. Grassiego (nr 30), M. Tokarskiego (nr 88). Wśród dzieł Per Kraffta odnajdujemy owalny portret biskupa Krasińskiego (nr 42) i cztery wizerunki dam z „gabinetu do pisania” na Zamku Warszawskim (siostry króla I. Branickiej, T. z Kinskich Poniatowskiej oraz I. z Flemingów Czartoryskiej i E. Lubomirskiej — nr 37-40). Z pastelii Marteau największe znaczenie miał portret madame Geoffrin z 1767 r. (nr 65), szambelana Feliksa Łoyki (nr 62) i Andrzeja Zamoyskiego, identyfikowany dotąd ze spalonym w 1939 r. obrazem ze zbiorów Zamoyskich w Warszawie (nr 64). Niebagatelne znaczenie miały również inne obiekty, jak wspomniany rysunek ręki króla i obrazy z jego galerii. O zainteresowaniu Mniszcha zbiorami Stanisława Augusta

⁴² Szkic (?), 35×65 (Vente 1902(2) nr 57); zapewne to samo przedstawienie znajdowało się w galerii wiśniowieckiej, jako: *Bogowie w Olimpie. Szkic Piotra z Kortony* (Wiadomość, nr 42).

⁴³ Z. Batowski, op. cit., s. 30—31; A. Chyczewska, *Portret koronacyjny...*, s. 13—14.

Fot. 2. L. Tocqué, *Stanisław August Poniatowski* (1758), zb. prywatna w Paryżu (reprodukcja za Cat. Vente Mniszech 1910)

świadczy również wspomniany już fakt skopiowania ich katalogu. Bez wątplenia sympatie te były wynikiem związków rodzinnych i osobistych, jakie łączyły przodków hrabiego z Poniatowskimi.

Ród Mniszców zawdzięczał te świetne koligacje Urszuli z Zamoy-skich, babce Andrzeja. Była ona córką Ludwiki z Poniatowskich, siostry Stanisława Augusta (w Paryżu znajdował się jej portret Bacciarellego

Fot. 3. M. Bacciarelli, Replika *Portretu* koronacyjnego Stanisława Augusta, Muzeum Narodowe w Krakowie (repr. za Cat. Vente Mniszech 1910)

— nr 10). Ponadto Michał Mniszech cieszył się przyjaźnią króla i należał do czołowych postaci stronnictwa dworskiego⁴⁴. Oboje towarzyszyli władcy po abdykacji w Grodnie i Petersburgu. Przychyliły stosunek do Poniatowskiego stał się odąd tradycją rodzinną. Znalazł wyraz także w wiśniowieckiej galerii portretów, formowanej w XIX w. przez ojca hrabiego. Cytowany już „Regestr” wymienia marszałka i jego małżonkę na pierwszych pozycjach. W bezpośrednim sąsiedztwie znajdowali się zaś nie antenaci ze strony Mniszców, a Stanisław August wraz ze swoim rodzeństwem, rodzicami i szeregiem bliskich osób spośród przodków rodu i związane z nimi rodziny⁴⁵. Wybór postaci z okresu stanisławowskiego miał charakter polityczny. Niemal całkiem zabrakło intelektualistów. Jest to zadziwiające z uwagi na wybitną rolę Mniszcha w tym środowisku. Oprócz historyków — Adama Naruszewicza i Feliksa Łoyki — oraz kodyfikatora praw Andrzeja Zamoyskiego nie było podobizn przedstawicieli myśli polskiej. Większość portretowanych była związana ze stronnictwem dworskim lat 1770—1793. Kilka eksponowanych w spisie osób, pomimo wcześniejszej przyjaźni, stało się potem nieprzejednanymi wrogami monarchii, jak np. marszałkowa Lubomirska i Ignacy Potocki. Jednakże reprezentanci reformatorskiej, a także konserwatywnej opozycji byli nieliczni⁴⁶.

W pierwszej połowie XIX w. na ziemiach polskich tak wyraźnie podkreślenie sympatii wobec Stanisława Augusta Poniatowskiego w programie ideowym rezydencji było zjawiskiem wyjątkowym. W posiadaniu potomków elity epoki poprzedniej znajdowały się jedynie pojedyncze wizerunki związane ze Stanisławem Augustem⁴⁷. Czasem gromadzono je dla skompletowania pocztu władców polskich, jak w przypadku sztychów A. Cichowskiego w Paryżu⁴⁸ lub obrazów T. Zielińskiego w Kielcach⁴⁹. Kilka pamiątek pojawiło się także na wystawie starożytności w Warszawie w 1856 r.⁵⁰ Na ogół portrety króla, których tak wiele powstało w XVIII w., nie były popularne z uwagi na umotywowaną historycznie niechęć do jego osoby⁵¹. W świadomości Polaków dominowała wówczas „czarna legenda” obciążająca władcę odpowiedzialnością

⁴⁴ A. Rosner, *Michał Mniszech*, [w:] PSB, t. 21 s. 480—484 (r. 1976).

⁴⁵ Głównie Wiśniowieccy i Tarłowie (zob. „Regestr”).

⁴⁶ Za zwrócenie uwagi na polityczną wymowę galerii wiśniowieckiej winien jestem wdzięczność dr. W. Jurkiewiczowi z WSP w Bydgoszczy.

⁴⁷ W. Łoś, *Wizerunki Stanisława Augusta*, Kraków 1876, s. 18.

⁴⁸ [W. Kalinka], *Zbiory starożytności polskich w Paryżu Adolfa Cichowskiego*, Paryż 1856, s. 9, 23.

⁴⁹ I. Jakimowicz, *Tomasz Zieliński, kolekcjoner i mecenas*, Wrocław 1973, s. 192—193.

⁵⁰ J. Kowalczyk, *Starożytnicy warszawscy połowy XIX w. i ich rola w popularyzacji zabytków ojcystych*, [w:] *Edukacja historyczna społeczeństwa polskiego w XIX w.*, Warszawa 1981, s. 196.

⁵¹ W. Łoś, op. cit., s. 9.

za rozbiory. Rozpropagowali ją patriotyczni emigranci lat dziewięćdziesiątych XVIII w. (głównie I. Potocki i S. Małachowski), a następnie ugruntowały historyczne prace J. Lelewela⁵². Pierwsze próby rehabilitacji pojawiły się później, dopiero po 1864 r.⁵³

Nie wydaje się jednak, by dokonując wyboru malowideł z Wiśniowca Andrzej Mniszech kierował się świadomą intencją obrony monarchy. Nie znamy jego wypowiedzi osobistych, nie wiemy nic o działalności politycznej. Toteż nie można tu doszukiwać się swoistej odmiany idei „panteonu tradycji narodowej”, chronionego na obczyźnie — co przyświecało Bibliotece Polskiej w Paryżu, zbiorom Czartoryskich, a potem Muzeum w Rapperswilu. Przyczyną akcentowania Poniatowskiego była raczej duma rodowa i splendor koligacji, które zdominowały inne aspekty genealogii. Portrety Mniszców nie tworzyły galerii przodków (*Ahnengalerie*) w pełnym znaczeniu tego terminu⁵⁴. Wydaje się, że hrabia zabrał jedynie wizerunki najbliższej rodziny i przodków osiemnastowiecznych, zostawiając w Wiśniowcu przedstawienia wcześniejsze. Dzieje rodziny, czytelne w obrazach kolekcji paryskiej, obejmują przede wszystkim czasy stanisławowskie. Najwięcej obiektów przedstawiało Michała Jerzego Mniszcha oraz jego małżonkę Urszulę. W Paryżu znalazły się przedstawiające ich oboje pastele L. Marteau (nr 57, 58). Odnajdujemy tu również trzy mało znane dzieła M. Bacciarellego. Należy do nich całopostaciowy wizerunek Urszuli *en vestale* (nr 3 — fot. 4). Jest datowany w roku 1792, co potwierdza poza postacią, miękki modelunek form i przezroczysty welon. Dwa kolejne to znane tylko z kopii przedstawienia Mniszców z 1798 r. namalowane z okazji ich prezentacji na dworze petersburskim (nr 1, 2). Ponadto godny uwagi jest wysokiej klasy portret Michała pędzla G. B. Lampiego z 1790 r. (nr 47) oraz Urszuli pędzla D. Levitzkiego (nr 53). Z epoką tą łączy się zapewne wyobrażenie cara Pawła I (szk. niemiecka XVIII w. — nr 92), którego Mniszchowicze gościli w 1781 r.⁵⁵, oraz Katarzyny II (A. Roslin — nr 83), która w 1798 r. przyjęła oboje na audiencji⁵⁶. Pamiątką po wybitnym przodku były także akwarele warszawskie Vogla, wykonane dla marszałka w latach 1797—1798 (nr 91)⁵⁷. Bardziej odzwierciedlił się tu mecenat i działalność kulturalna dziada niż upodobania samego hr. Andrzeja.

Większość malowideł, które trafiły do Paryża, była dziełem twórców

⁵² A. Zahorski, *Spór o Stanisława Augusta*, Więź 1983, nr 1 s. 30—35.

⁵³ Największe znaczenie miały oprac. W. Kalinki (jak np. *Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta*, Kraków 1868); należy wspomnieć także opubl. pod nazwiskiem M. Wolskiego pozycję pt. *Obrona Stanisława Augusta*, Rocznik Towarzystwa Historyczno-Literackiego, Paryż 1867.

⁵⁴ *Ahnengalerie*, opr. W. Schurmer, [w:] *Reallexicon zur deutschen Kunstgeschichte*, t. 1, Stuttgart 1937, s. 222—227.

⁵⁵ M. Gębarowicz, op. cit., s. 54.

⁵⁶ A. Chyczewska, *Marcello Bacciarelli...*, s. 67.

⁵⁷ K. Sroczyńska, op. cit., s. 15, 19 i n.

Fot. 4. M. Bacciarelli, *Urszula z Zamoyskich Mnischowa* (1792), zb. Institut de France w Chaalis (repr. za Cat. Vente Mniszach 1910)

Fot. 5. G. B. Lampi, *Michał Jerzy Mniszech* (1790), zaginiony (repr. za Cat. Vente Mniszech 1910)

ze środowiska dworskiego. W znacznym stopniu spowodowała to zawartość zbiorów wiśniowieckich. Autorytet Stanisława Augusta miał zapewne wielki wpływ na kształtowanie smaku przodków hrabiego. Korzystali oni z usług tych samych malarzy, zatem na zamku znajdowały się obrazy Bacciarellego, Lampiego, Vogla. Niezależnie od tego dostrzegalne

jest tu osobiste upodobanie Andrzeja do osiemnastowiecznego malarstwa w duchu rokoka i wczesnego klasycyzmu. Znamienne jest, że w Wiśniowcu pozostały wcześniejsze wizerunki rodowe, w tym z pewnością tzw. portrety sarmackie. Zabrano natomiast właśnie dzieła osiemnastowieczne, wśród nich wszystkie prace Marteau, Krafta, Bacciarellego⁵⁸. Przy tym nie zawsze przedstawiały one postaci przychylnie królowi, jak portrety jego przeciwników, a nawet wrogów: Ignacego Potockiego, Michała Wielhorskiego, Szczęsnego Potockiego (Marteau — nr 63, 68, 75), Adama Czartoryskiego (Bacciarelli — nr 14), marszałkowej Lubomirskiej (Krafft — nr 40). W ramach zblizonych tendencji stylistycznych mieściło się wiele innych obrazów twórców związanych z dworem polskim (Bellotto, Vogel, Pillement), a także obcych (Tocqué, Casanova, Danloux, Vigée-Lebrun). Poza tym do kolekcji paryskiej należały pejzaże J. P. Norblina⁵⁹, które chyba nie miały proveniencji wiśniowieckiej. Takie preferencje były zgodne z dziewiętnastowiecznymi poglądami na twórczość drugiej połowy XVIII w. w Polsce. Lata panowania Stanisława Augusta, mimo negatywnej oceny samego króla, były uznawane za okres narodzin czy też odrodzenia sztuki i dobrego gustu. Przede wszystkim dotyczyło to architektury, lecz podobnie myślano także o malarstwie. Najdobitniej dały temu wyraz publikacje F. Sobieszczańskiego z lat czterdziestych⁶⁰, ale jeszcze przedtem podobne stanowisko reprezentował między innymi niechętny królowi S. K. Potocki⁶¹.

Brak podstaw źródłowych, by wypowiadać się na temat stosunku Mniszcha do sztuki polskiej. W okresie paryskim nie ujawniły się jego zainteresowania w tym kierunku⁶². Wszelako obrazy z Wiśniowca to głównie dzieła „artystów polskich i w Polsce pracujących”. To nieco archaiczne dziś pojęcie sugeruje związki z klimatem intelektualnym, jaki panował w kraju w połowie XIX w. Rosnąca liczba publikacji na temat zabytków przeszłości ojczystej doprowadziła wówczas do wyodrębnienia „polskiego środowiska artystycznego”. W wypowiedziach czołowych historyków tego czasu: J. I. Kraszewskiego, A. Przeździeckiego, A. Rastawieckiego pojęciem tym obejmowano twórców pochodzenia pol-

⁵⁸ W kolekcji paryskiej nie udało się odnaleźć zakupionych w 1819 r. portretów Bacciarellego, przedstawiających ks. Sapieżynę oraz Jana Kazimierza i jego żonę (T. Mańkowski, op. cit., nr 514, 2160).

⁵⁹ Vente 1902(2) nr 64, 65.

⁶⁰ F. Sobieszczański, *Rzut oka na dzieje malarstwa w Polsce*, Dziennik Krajowy 1843 nr 125, s. 1—3; tenże, *Wiadomości historyczne o sztukach pięknych w Polsce*, t. 2, Warszawa 1849, s. 192—193.

⁶¹ S. K. Potocki, *Rozprawa o medalach mianowicie narodowych w względzie ich użyteczności i sztuki czytana na Zgromadzeniu TPN roku 1816*, [w:] *Pochwały, mowy, rozprawy Stanisława Hrabiego Potockiego...*, cz. 2, Warszawa 1816, s. 246—247.

⁶² Mniszech posiadał jedynie portret pędzla A. Orłowskiego (Vente 1902(2) nr 45), oraz dwa rysunki P. Michałowskiego (*Librairie G. Abt. Catalogue hors serie. Ouvrages relatifs aux Beaux-Arts [...] provenants de la Bibliothèque de feu [André] Mniszech*, Paris b.r.).

skiego oraz cudzoziemców, którzy pracowali w naszym kraju⁶³. Tak interpretowana sztuka polska, a nade wszystko malarstwo, cieszyło się uznaniem znawców (jak np. T. Zieliński⁶⁴). Selekcja malowideł z galerii wiśniowieckiej również dowodzi orientacji w tej dziedzinie. Wybrane obrazy mieściły się w panoramie malarstwa zawartej w *Słowniku malarzów Rastawieckiego* (1850). Wiele było wzmiankowanych w opracowaniu, a ich twórcy szczegółowo omówieni. Wskazuje to, że czynniki natury artystycznej były nie bez znaczenia dla Mniszcha. Wywieziony do Francji zespół obrazów ukazał więc zainteresowania hr. Andrzeja, a nawet znawstwo w zakresie oświeceniowego malarstwa w Polsce. Wydaje się jednak, że przede wszystkim był wyrazem tradycji rodzinnej. Nawiązywał do okresu największej świetności rodu poprzez wizerunki i obiekty należące do skoliగాconych z władcą przodków.

Późniejsze kolekcjonerstwo Mniszcha miało inny charakter. Kontakt ze środowiskiem paryskim rozbudził fascynację malarstwem niderlandzkim. Realistyczne obrazy z domu przy rue Daru, a potem rue Boissière świadczyły o takim rozumieniu sztuki, jakie prezentowali Thoré-Bürger, Fromentin, Champfleury⁶⁵. Hrabia reagował na najnowsze „odkrycia” historii sztuki, jak twórczość Halsa, rembrandtystów, naturalistyczny pejzaż holenderski. Kiedy pod wpływem wielkich wystaw w Londynie, Paryżu i Wiedniu, w trzeciej ćwierci wieku rozwinęła się moda na japonizm, zgromadził ok. 1500 sztychów⁶⁶. Jednak w jego zainteresowaniach artystycznych zawsze dominowało upodobanie do portretów, które stanowiły zasadniczą część kolekcji. Rozumienie ich funkcji uległo zasadniczej przemianie w stosunku do galerii wiśniowieckiej. Tam były to przede wszystkim „wizerunki ludzi znakomitych”, jak pisał dziad hrabiego w projekcie „Musaeum Polonicum”⁶⁷, lub ilustracja gawędy genealogicznej jego ojca. Natomiast w kolekcjonerstwie Andrzeja portret stał się samodzielnym dziełem sztuki wyzwolonym z roli pozaestetycznej. Początki tego procesu widoczne są już w selekcji malowideł z Wiśniowca, gdzie obok przesłania treściowego ważne kryterium stanowiły również walory formalne.

⁶³ E. Rastawiecki, op. cit., t. 1, s. I—VII.

⁶⁴ I. Jakimowicz, op. cit., s. 157 i n.

⁶⁵ H. Morawska, *Kłopoty krytyka*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1970, s. 113—137; J. Białostocki, *Miedzy romantyzmem a pozytywizmem. Stanowisko Fromentina w dziejach krytyki artystycznej*, [w:] *Pięć wieków myśli o sztuce*, Warszawa 1976, s. 153—161; L. Brusewicz, *Mit realistycznej i antyliterackiej sztuki holenderskiej wieku XVII*, Acta Universitatis Nicolai Copernici, Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo XVI, Toruń 1992, s. 7—10.

⁶⁶ *Librairie G. Abt. Catalogue...*, nr 400, 401, 402.

⁶⁷ M. J. Mniszech, *Myśli względem założenia Musaeum Polonicum*, Zabawy Przyjemne i Pożyteczne, t. IX, cz. II, Warszawa 1775 (przedr. B. Suchodolski, *Nauka polska w okresie Oświecenia*, Warszawa 1953, s. 317—325).

ZWIĄZKI MNISZCHÓW Z RODEM STANISŁAWA AUGUSTA

Józef MNISZECH
marsz. w. kor., kaszt. krak.
† 2. Konstancja Tariówna

Stanisław PONIATOWSKI
kaszt. krak.
† 2. Konstancja Czartoryska

Jan Karol MNISZECH
podkom. w. lit.
† Katarzyna Zamoyska

STANISŁAW AUGUST Ludwika PONIATOWSKA
król † Jan Zamoyski
woj. podolski

Michał Jerzy MNISZECH
marsz. w. kor.
† 1. Pelagia Potocka
2. Urszula Zamoyska

Karol Filip MNISZECH (2)
† Eleonora Cetnerówna

ANDRZEJ MNISZECH
† 1. Anna Potocka
2. Isabelle de La Gâtinerie

Jerzy MNISZECH
† Anna Hańska
córka Eweliny z Rzewuskich
Hańskiej, sec. vot. de Balzac

Leon MNISZECH
† Isaure de Montault

WYKAZ SKRÓTÓW

Catalogue — Catalogue des Tableaux appartenant Sa Maj. le Roi de Pologne 1793 (z notatkami A. Mniszcha), Ms 12, Biblioth que d'Art et d'Archéologie, Paryż.

Chyczewska — Marceli Bacciarelli. Życie—Twórczość—Dzieła, opr. A. Chyczewska, Poznań 1970.

Fournier-Sarlovèze — J. Fournier-Sarlovèze. Les peintres de Stanislas Auguste, Paris 1907.

Gutowska — K. Gutowska, Louis Marteau i jego portrety uczestników obiadów czwartkowych, [w:] Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie, t XIX, Warszawa 1975.

Inw. 1819 — Inwentarz obrazów, miniatur, marmurów... po ś.p. królu Stanisławie Auguście pozostałych spisany w Warszawie dnia 28 maja 1819, rkps 5712/III Biblioteka im. Ossolińskich, Wrocław.

Inv. 1901 — Inventaire après le

décès de M. le Comte [Leon] Mniszech, 23 Septembre 1901 (nazwa biura notarialnego zastrzeżona — materiały udostępnione przez p. J.-M. Ronin z Paryża).

Mańkowski — T. Mańkowski, Galeria Stanisława Augusta Lwów, 1932.

MNKr — Muzeum Narodowe w Krakowie.

MNPoz — Muzeum Narodowe w Poznaniu.

MNW — Muzeum Narodowe w Warszawie.

Vente 1902(1) — Katalog aukcji zbiorów Leona Mniszcha Paryż, Galerie Georges Petit, 9—11.04.1902 (P. Chevalier; J. Féral); podano także numer obiektu z dokumentacji aukcji — Documents des Commissaires-Priseurs, D 48 E3 86, nr 8538, Arch. de Paris.

Vente 1902(2) — Katalog aukcji zbiorów Leona Mniszcha Paryż, l'Hôtel

Drouot 28.04.1902 (P. Chevalier; J. Féral); podano także numer obiektu z dokumentacji aukcji — *Documents des Commissaires-Priseurs*, D 48 E3 86, nr 8538, Arch. de Paris.

Vente 1910 — Katalog aukcji zbiorów po Andrzeju Mnischu, Paryż, l'Hôtel Drouot, 9—10.05.1910 (H. Bau-

doin; J. Féral); także nr obiektu z dokumentacji aukcji — *Documents des Commissaires-Priseurs*, D 48 E3 48, nr 136, Arch. de Paris.

Wiadomość — Wiadomość o galerii obrazów hrabiego Mnischu w Wiśniowcu (*), [w:] Wizerunki i Roztrząsania Naukowe, t. III, Wilno 1836.

Obrazy pochodzące z galerii Stanisława Augusta są oznaczone tym samym numerem we wszystkich dotyczących jej źródłach (Inw. 1819, Catalogue, Mańkowski).

KATALOG

BACCIARELLI MARCELLO (1731—1818)

1. Portret Michała Jerzego Mnischu (1797—1798)

ol. pł. (44,6×26,8) namalowany z okazji prezentacji Mnischów w Petersburgu, znany z kopii (fot. MNW)

Wiadomość, nr 47; Rastawiecki, 1, s. 40; Inv. 1901, s. 51, 92; Fournier-Sarlovèze, il. s. 10; Chyczewska, nr 195.

2. Portret Urszuli z Zamoyskich Mnischowej (1797—1798)

ol. pł. (44,6×26,8); namalowany z okazji prezentacji Mnischów w Petersburgu, znany z kopii (fot. MNW)

Wiadomość, nr 48; Rastawiecki, 1, s. 40; Inv. 1901, s. 51, 92; Fournier-Sarlovèze, il. s. 11; Chyczewska, nr 196.

3. Portret Urszuli z Zamoyskich Mnischowej (1792)

ol. pł. 260×172; 1910 N. Jacquemart-André; ob. Institut de France, Chaalis.

Wiadomość, nr 5; Rastawiecki, 1, s. 40; Inv. 1901, s. 50; Vente 1910, nr 9/116 (il.); Chyczewska, nr 197.

4. Portret Katarzyny z Zamoyskich Mnischowej (wg A. Roslin)

ol. pł. 73×59; galeria Stanisława Augusta (532); 1819 K. Mnisch; 1910 ks. Poniatowski (nabyty p. Bacri).

Mańkowski; Inw. 1819; Catalogue (Roslin); Inv. 1901, s. 52, 72, 92; Vente 1910, nr 83/184, (Roslin) il.

5. Portret Jana Karola Mnischu

ol. pł. 76×62; replika obrazu z lat 50. XVIII w.; 1910 J. Potocki; ob. MNW (nr inw. 128644.-dep. w MNPoz.).

Wiadomość, nr 50; Rastawiecki, 1, s. 40; Inv. 1901, s. 52; Vente 1910, nr 12/119; Chyczewska, nr 12, il.

6. Portret koronacyjny Stanisława Augusta (1790)

ol. pł. 157×125; подарowany przez króla Urszuli Mnischowej; 1910 M. Potocki; nast. w zb. Branickich w Suche, подарowany dla MNKr (nr inw. 58565).

Wiadomość, nr 38; Vente 1910, nr 8/115, il.; Rastawiecki, 1, s. 40; Chyczewska, nr 61; dokumentacja daru Branickich w Dziale Inwentarza MNKr.

7. Portret alegoryczny Stanisława Augusta (1793)

ol. pł. 115×85,5; replika obrazu ze zb. ks. Poniatowskich w Paryżu; dar króla dla Urszuli Mnischowej; 1910 E. Raczyński; nast. w zb. A. Maryanowskiego w Londynie i Nowym Jorku; 1961 nabyty dla MNW (nr inw. 231077).

Wiadomość, nr 1; Rastawiecki 1, s. 35; Vente 1910, nr 11/118; Chyczewska, nr 184; Z. Nowak, *Marcello Bacciarelli*, [w:] *Malarstwo polskie: Oświecenie—Klasycyzm—Romantyzm*, Warszawa 1976, s. 257.

8. Portret Stanisława Augusta (kopia)

ol. pł. 70×56; mógł być zakupiony w Paryżu; 1910 Antoni(?)
Vente 1910, nr 16/123.

9. Portret Stanisława Augusta (kopia)

ol. pł. 68×52; mógł być zakupiony w Paryżu; 1910 Lorans(?)
Vente 1910, nr 17/124.

10. Portret Ludwiki z Poniatowskich Zamoyskiej (1775—1776)

ol. pł. owal 72×57; replika obrazu Łazienek; 1910 M. Potocki; nast. w zb. Branickich w Suchoj, подарowany dla MNKr (nr inw. 58558).

Mańkowski; „Regestr” nr 4; Inv. 1901, s. 52; Vente 1910, nr 14/121; Chyczewska, nr 100; dokumentacja daru Branickich w Dziale Inwentarza MNKr.

11. Portret prymasa Michała Poniatowskiego (ok. 1790)

ol. pł. 260×172; 1910 E. Raczyński; ob. MNPoz. nr inw. 1057.

Wiadomość, nr 2; Rastawiecki, 1, s. 31; Inv. 1901, s. 59, 92; Vente 1910, nr 10/117; Chyczewska, nr 156, il.

12. Portret księcia Józefa Poniatowskiego (1776)

ol. pł. owal 65×49; galeria Stanisława Augusta (2217); 1819 K. Mniszech; 1910 M. Potocki; nast. w zb. Branickich w Suchoj, подарowany dla MNKr (nr inw. 58556).

Mańkowski; Rastawiecki 1, s. 31; Inv. 1901, s. 52; Vente 1910, nr 15/122; Chyczewska, nr 97; dokumentacja daru Branickich w Dziale Inwentarza MNKr.

13. Portret Anny ze Scypionów Szaniawskiej

ol. pł. 95×75; galeria Stanisława Augusta (1948); 1819 K. Mniszech; 1910 K. Lanczowski; ob. MNW (nr inw. 128827).

Mańkowski; „Regestr”, nr 185; Rastawiecki, 1, s. 33; Inv. 1901, s. 51 („La femme aux fleurs”); Vente 1902(1), nr 16/123; Chyczewska, nr 80, il.

14. Portret księcia Adama Czartoryskiego

ol. pł. 75×62; galeria Stanisława Augusta (89); 1819 K. Mniszech; 1910 N. Jacquemart-André; ob. Musée Jacquemart-André, Paryż.

Mańkowski; „Regestr”, nr 12; Rastawiecki, 1, s. 32; Inv. 1819; Catalogue; Inv. 1901, s. 52; Vente 1910, nr 13/120 (Portret szlachcica polskiego); *Catalogue itineraire, Musée Jacquemart-André*, Paris 1926, nr 376.

15. Portret Konstancji z Czartoryskich Poniatowskiej

(ol. pł. ok. 60×47?); replika lub kopia obrazu z galerii Stanisława Augusta (27). Catalogue nr 27 (identyfikacja błędna); Inv. 1901, s. 52.

16. Portret Andrzeja Poniatowskiego

(ol. pł. ok. 57×46?); replika lub kopia obrazu z galerii Stanisława Augusta (63). „Regestr”, nr 19; Catalogue nr 63(?)

BELLOTTO BERNARDO (1721—1780)

17. Canale Grande w Wenecji (lata 40. XVIII w.?)

ol. pł. 44×68; 1910 Margossian.

Wiadomość, nr 24; Vente 1910, nr 19/126; S. Kozakiewicz, *Bernardo Bellotto Genant Canaletto*, Reckighausen 1972, s. 416, nr Z 108.

16. Most Rialto w Wenecji (lata 40. XVIII w.?)
ol. pł. 65×98; galeria Stanisława Augusta (1651—1653); 1902 A. Mniszech; 1910 J. Salomon.
Mańkowski; *Wiadomość*, nr 24; Inv. 1901, s. 64; Vente 1902(1), nr 17/136; Vente 1910, nr 20/127.
19. Canale Grande w Wenecji (lata 40. XVIII w.?)
ol. pł. 64×98; galeria Stanisława Augusta (1651—1653) 1902 A. Mniszech; 1910 J. Salomon.
Mańkowski; *Wiadomość*, nr 24; Vente 1902(1), nr 17/136; Vente 1910, nr 21/128.
20. Widok pałacu w Wenecji
Wiadomość, nr 24; Inv. 1901, s. 52; Vente 1902(2), nr 10/408.

VAN BEYEREN ABRAHAM (1620—1690)

21. Martwa natura
ol. deska 69×57; galeria Stanisława Augusta (1); 1819 K. Mniszech; 1910 P. Kleinberger, Paryż—Nowy Jork (1911 na wyst. w Jeu de Paume w Paryżu).
Mańkowski; Inw. 1819; Vente 1910 nr 22/129; *Grands et petits maitres hollandais, Catalogue d'exposition — Jeu de Paume*, Paris 1912.
22. Martwa natura z kielichem
ol. deska 62×52; galeria Stanisława Augusta (2); 1819 K. Mniszech; 1910 P. Kleinberger, Paryż—Nowy Jork; nast. do 1913 w zb. Menzel de Nemes, Budapeszt (1912 na wyst. w Düsseldorfie); 1935 gal. Charpentier, Paryż do Rijksmuseum, Amsterdam.
Mańkowski; Inw. 1819; Vente 1910 nr 23/130; *Catalogue des galeries Kleinberger*, Paris—New York 1911, nr 3; katalog aukcji zb. Menzel de Nemes Paris 17.VI.1913, nr 45; dokumentacja obrazu w Service de Documentation du Louvre, Paryż.

BRANDT CHRISTIAN HULFGOTT (1633—1756)

23. Pejzaż z postaciami
ol. deska 31×23; galeria Stanisława Augusta (394); 1819 K. Mniszech; 1902 A. Mniszech.
Mańkowski; Inw. 1819; Catalogue; Vente 1902(1), nr 1—2/126.
24. Pejzaż z postaciami
ol. deska 31×23; galeria Stanisława Augusta (395); 1819 K. Mniszech; 1902 A. Mniszech.
Mańkowski; Inw. 1819; Catalogue; Vente 1902(1), nr 1—2/126.

CASANOVA FRANCESCO (1727—1802)

25. Mężczyzna z koniem
ol. deska 20×17; galeria Stanisława Augusta (1664); 1795 podarowany U Mniszchowej; 1902 Letertu, Paryż.
Mańkowski; Catalogue; Vente 1902(1), nr 40/107.
26. Mężczyzna z koniem
ol. deska 20×17; galeria Stanisława Augusta (1664); 1795 podarowany U. Mniszchowej; 1902 Letertu, Paryż.
Mańkowski; Catalogue; Vente 1902(1), nr 41/107.

DANLOUX PIERRE (1753—1809)

27. Portret ks. Louise-Adelaide de Bourbon-Condé

ol. pł. owal 30×25; galeria Stanisława Augusta (563); подарowany przez króla siostrze, L. Zamoyskiej; odziedziczony przez U. Mnischową(?); 1902 A. Mnisch; 1910.

Mańkowski (nie zidentyfikowany); Inv. 1901, s. 63, Vente 1902(1), nr 44/133; R. Portalis, H-P. Danloux, Paris 1910, il. na s. 358.

DU NEUFGERMAIN (MLLE) (XVIII)

28. Portret marszałka Maurycego Saskiego (kop. wg Q. de La Tour)

ol. pł. 63×51; galeria Stanisława Augusta (151); 1819 K. Mnisch; 1902 J. Levy. Mańkowski; Inw. 1819; „Regestr”, nr 195; Rastawiecki, 2, s. 61; Inv. 1901 s. 61; Vente 1902(1), nr 50/137.

GRAFF ANTON (kopia)

29. Portret Doroty de Biron księżnej kurlandzkiej (1792)

pastel, owal 67×53; galeria Stanisława Augusta (1892); 1819 K. Mnisch; 1902 K. Lanckoroński.

Mańkowski; Inw. 1819; Rastawiecki, 1, s. 182; Vente 1902(2), nr 24/421.

GRASSI JOSEPH (1758—1838)

30. Portret księcia Józefa Poniatowskiego

ol. pł. owal 67×52; 1902 K. Lanckoroński, Wiedeń.

Inv. 1901; Vente 1902(1), nr 3/182.

31. Portret hrabiny Anny z Lubomirskich Cetnerowej (przypisywany)

ol. pł. 66×53; zapewne z Wiśniowca; 1910 M. Potockiej; nast. w zb. Branickich w Suchoj, подарowany dla MNKr (nr inw. 58589).

Vente 1910 nr 39/144; dokumentacja daru Branickich w Dziale Inwentarza MNKr.

32. Portret pani Grabowskiej (I. z Grabowskich Sobolewska?)

ol. pł. 24×18; 1910 J. Potocki.

Vente 1910, nr 40/145.

HOLBEIN HANS (kopia)

33. Portret Henryka VIII

(dane techn. nieznane, ok. 100×70?).

„Regestr”, nr 189; *Wiadomość*, nr 28; Inv. 1901 s. 62.

VAN HUYSSUM (w rodzaju)

34. Martwa natura

(ol. pł. owal, ok. 124×86,8?); galeria Stanisława Augusta (479 — kopia Petrano-wicza); 1794 подарowany M. Mnischowi.

Mańkowski; *Wiadomość*, nr 18; Inv. 1901, s. 51.

35. Martwa natura

(ol. pł. owal ok. 124×86,8?); galeria Stanisława Augusta (1480 — kopia Petrano-wicza); 1794 подарowany U. Mnischowej.

Mańkowski; *Wiadomość*, nr 18; Inv. 1901, s. 51.

KAUFFMANN ANGELICA (1741—1807)

36. Portret Zofii Mniszchówny

(dane techn. nieznane).

Wiadomość, nr 23; Inv. 1901, s. 61 („Portrait de fillette”).

KRAFFT PER (1724—1793)

37. Portret Izabeli z Flemingów Czartoryskiej (1767—1768)

ol. pł. owal, 63×55; galeria Stanisława Augusta (92); 1819 K. Mniszech; 1910 Bacri (dla ks. Poniatowskiego?).

Mańkowski; Inw. 1819; Rastawiecki, 1, s. 241, Catalogue; Inv. 1901, s. 52; Vente 1910, nr 52/156; Kozakówna, s. 103.

38. Portret Marii Teresy z Kińskich Poniatowskiej (1767—1768)

ol. pł. owal 65×55; galeria Stanisława Augusta (264); 1819 K. Mniszech; 1910 W. Branicki; ob. w MNKr (nr inw. 58559).

Mańkowski; Inw. 1819; Rastawiecki, 1, s. 241; Inv. 1901, s. 52; Vente 1910, nr 53/157; Kozakówna, s. 104; dokumentacja daru Branickich w Dziale Inwentarza MNKr.

39. Portret Izabeli z Poniatowskich Branickiej (1767—1768)

ol. pł. owal 65×55; galeria Stanisława Augusta (2266); 1819 K. Mniszech; 1910 M. Potocki; nast. w zb. Branickich w Sucheju, подарowany dla MNKr (nr inw. 58557).

Mańkowski; Inw. 1819; Inv. 1901, s. 52; Vente 1910 nr 54/158; Kozakówna s. 104; dokumentacja daru Branickich w Dziale Inwentarza MNKr.

40. Portret Elżbiety z Czartoryskich Lubomirskiej (1767—1768)

ol. pł. owal 64×51; galeria Stanisława Augusta (85); 1819 K. Mniszech; Bacri dla ks. Poniatowskiego?).

Mańkowski; Inw. 1819; Rastawiecki, 1, s. 241; Catalogue; Inv. 1901, s. 52; Vente 1910, nr 51/153; Kozakówna, s. 105.

41. Portret Konstancji z Czartoryskich Poniatowskiej (1767—1768)

ol. pł. 66×55; 1910 M. Potocki; nast. w zb. Branickich w Sucheju, подарowany dla MNKr (nr inw. 58555).

„Regestr” nr 23; Inv. 1901 s. 52 (père du roi?); Vente 1910, nr 56/160; Kozakówna, s. 105; dokumentacja daru Branickich w Dziale Inwentarza MNKr.

42. Portret biskupa Ignacego Krasickiego (1767—1768)

ol. pł. 71,5×53,5; galeria Stanisława Augusta (1278); 1819 K. Mniszech; 1910 J. Goldstein dla MNKr; ob. MNKr nr inw. 120488.

Mańkowski; Inw. 1819; Rastawiecki, 1, s. 241; Inv. 1901, s. 52 (van Loo); Vente 1910, nr 55/159; Kozakówna, s. 109—110.

Dziennik podawczy MNKr t. 2, nr 4786.

43. Portret Doroty de Biron, księżnej kurlandzkiej

pastel, owal 35×28; galeria Stanisława Augusta (1892); 1819 K. Mniszech; 1902 Henry(?).

Mańkowski; Inw. 1819; Vente 1902(2), nr 26/423.

LAMPI FRANCISZEK KSAWERY (1772—1852)

44. Portret Karola Filipa Mniszcha

ol. pł. 84×49; zb. J.-M. Ronin, Paryż (fot. w zb. autora).

„Regestr”, nr 94; Inv. 1901, s. 72, 92.

45. Portret Eleonory z Cetnerów Mniszchowej
ol. pł. 86×49; J.-M. Ronin, Paryż (fot. w zb. autora).
„Regestr” nr 95; Inv. 1901, s. 72, 92.

46. Portret Andrzeja Mniszcha
(dane techn. nieznane); Inv. 1901, s. 93.

LAMPI GIAMBATTISTA (1751—1830)

47. Portret Michała Jerzego Mniszcha (1790)
ol. pł. 78×62; 1910 M. Potocki.
Wiadomość, nr 4; Rastawiecki, 1, s. 253; Inv. 1901, s. 57; Vente 1910, nr 57/161, il.

48. Portret Michała Jerzego Mniszcha (przypisywany)
ol. pł. owal 72×57; 1910 hr. Kleinmichel.
Vente 1910, nr 58/162.

49. Portret Józefy z Mniszchów Potockiej (po 1793)
akwarela, owal 24×18; Montresor; подарowany przez wdowę po A. Mniszchu.
A. Ryszkiewicz, *Ksawery Branicki i polonica na zamku w Montresor*, [w:] *Kolekcjonerzy i miłośnicy*, Warszawa 1981, s. 170—171.

LARGILLIERE (w rodzaju)

50. Portret Jerzego Augusta Mniszcha
pastel 45×68; zb. R. de Diüsse, Paryż (fot. w zb. autora).
Wiadomość, nr 58; Inv. 1901, s. 51(?).

LAURENT JEAN-BAPTIST (?)

51. Portret Elżbiety z Mniszchów Radziwiłłowej (1810)
(dane techn. nieznane).
„Regestr”, nr 96; *Wiadomość*, nr 62; Inv. 1901, s. 57.

52. Portret Pauliny z Mniszchów Jabłonowskiej (1811)
(dane techn. nieznane).
„Regestr”, nr 93; *Wiadomość*, nr 61; Inv. 1901, s. 56.

DMITRI LEWITZKY (1735—1822)

53. Portret Urszuli z Zamoyskiej Mniszchowej (1792)
ol. pł. owal 72×56; 1910 V. Nossov; 1917 Galeria Tretiakowska Moskwa (nr inw. 5316).
Inv. 1901; Vente 1910, nr 64/167.
Gosudarstviennaja Tretjakovskaja Galereia. Katalog živopisi: XVIII — nacz. XX s. (do 1917 goda), Moskva 1984, s. 266.

LOHRMANN JOSEPH FRIEDRICH (XVIII)

54. Portret Stanisława Mniszcha (1785)
ol. pł. owal 100×80; zb. de Berc, Paryż (fot. w zb. autora).
„Regestr”, nr 90; inv. 1901, s. 51.

VAN LOO(?)

55. Portret Buffona

ol. *en grisaille* miedź, owal 44×37; pierwotnie w bibliotece wiśniowieckiej; 1902 Lariche.

„Regestr”, nr 339; Inv. 1901 s. 57; Vente 1902(2), nr 30/426.

56. Portret de Thou

ol. *en grisaille* miedź, owal 44×37; pierwotnie w bibliotece wiśniowieckiej; 1902 Lariche.

„Regestr”, nr 343; Inv. 1901, s. 57; Vente 1902(2), nr 30/426.

MARTEAU LOUIS (1715—1805)

57. Portret Michała Jerzego Mniszcha

pastel, 34×28; galeria Stanisława Augusta (318); 1819 K. Mniszech; zb. R. de Diüsse, Paryż (fot. w zb. autora).

Mańkowski; Inw. 1819; Catalogue; Inv. 1901 s. 58; Gutowska, s. 9.

58. Portret Urszuli z Zamoyskich Mniszchowej

pastel 54×40; 1910 Desprez.

Inv. 1901, s. 58; Fournier-Sarlovèze, s. 152, il.; Vente 1910, nr 7/114.

59. Portret Pelagii z Potockich Mniszchowej

pastel 56×40; 1910 X. Branicki.

Wiadomość, nr 66; Rastawiecki, 2, s. 18; Inv. 1901, s. 59; Vente 1910, nr 3/110.

60. Portret Józefa Mniszcha

pastel owal 50×38; zb. R. de Diüsse, Paryż (fot. w zb. autora).

„Regestr”, nr 88; Inv. 1901 s. 59; Fournier-Sarlovèze, s. 152.

61. Portret Marii z Ossolińskich Mniszchowej

pastel, owal 50×38; zb. R. De Diüsse, Paryż (fot. w zb. autora).

„Regestr”, nr 89; Wiadomość, nr 67; Rastawiecki, 2, s. 18; Inv. 1901, s. 58; Fournier-Sarlovèze, s. 152.

62. Portret szambelana Feliksa Łoyki

pastel 54×40; galeria Stanisława Augusta (322); 1819 K. Mniszech; MNW, nr inw. Rys. Pol. 1861.

Mańkowski; Inw. 1819; Rastawiecki, 2, s. 16, Inv. 1901, s. 59; Gutowska, nr 19; *Pastelowe portrety osobistości polskich końca XVIII—XIX wieku*, opr. J. Waniowska, Warszawa 1993, s. 61, nr 39.

63. Portret Ignacego Potockiego

pastel 34×28; galeria Stanisława Augusta (325); 1819 K. Mniszech,

Mańkowski; Inw. 1819; Inv. 1901, s. 59; Rastawiecki, 2, s. 15; Fournier-Sarlovèze; s. 152; Gutowska, nr 10.

64. Portret Andrzeja Zamoyskiego

pastel 34×28; galeria Stanisława Augusta (315); 1819 K. Mniszech; zb. R. de Diüsse, Paryż (fot. w zb. autora).

Mańkowski (identyfikowany z portretem ze zb. Zamoyskich w Warszawie); Inw. 1819; Gutowska, nr 27 (identyfikowany ze zniszczonym w czasie wojny portretem ze zbiorów Zamoyskich).

65. Portret madame Geoffrin (1767)

pastel, owal 46×37; galeria Stanisława Augusta (477); 1819 K. Mniszech 1910 W. Branicki; ob. MNKr (nr inw. 58570).

Mańkowski; Inw. 1819; Catalogue; Fournier-Sarlovèze, s. 152; Vente 1910, nr 1/108; dokumentacja daru Branickich w Dziale Inwentarza MNKr.

66. Portret hrabiny Franciszkowej Potockiej

pastel (wymiary nieznanne).

„Regestr”, nr 188; Inv. 1901, s. 53; Fournier-Sarlovèze, s. 152.

67. Portret Franciszka Salezego Potockiego

pastel 55×41,5; po 1901 подарowany rodzinie Romana Potockiego; od 1956 r. w MNW (nr inw. 156829).

„Regestr”, nr 187; Inv. 1901, s. 53; Fournier-Sarlovèze, s. 152; Pastelowe portrety, op. cit., s. 53, nr 23 (dzieło nieznanego portrecisty, druga poł. XVIII w.).

68. Portret Stanisława Szczęsnego Potockiego

pastel 50×40; po 1901 подарowany rodzinie Romana Potockiego; od 1956 r. w MNW (nr inw. 156828).

„Regestr”, nr 86; Inv. 1901, s. 59; Fournier-Sarlovèze, s. 152 (jako Mikołaj?); *Pastelowe portrety*, op. cit., s. 53, nr 24 (dzieło nieznanego portrecisty, druga poł. XVIII w.).

69. Portret Zofii Wittowej-Potockiej

pastel, owal 60×48; galeria Stanisława Augusta (218); 1819 K. Mniszech; 1910 M. Potocki.

Mańkowski; Inw. 1819; Rastawiecki, 2, s. 16; Inv. 1901, s. 59; Fournier-Sarlovèze, s. 152; Vente 1910, nr 5/112.

70. Portret księdza Franciszka Poniatowskiego

pastel, galeria Stanisława Augusta(?); подарowany Ludwice Zamoyskiej; odziedziczony przez Urszulę Mnischową.

Mańkowski; *Wiadomość*, nr 3; Rastawiecki, 2, s. 18; Inv. 1901, s. 58; Fournier-Sarlovèze, s. 152.

71. Portret Heleny z Lubomirskich Radziwiłłowej

pastel 54×40; galeria Stanisława Augusta (327); 1819 K. Mniszech

Mańkowski; Inw. 1819; Rastawiecki, 2, s. 18; Inv. 1901, s. 59; Fournier-Sarlovèze, s. 152.

72. Portret Anieli z Sapiehów Ledóchowskiej

pastel 54×40; galeria Stanisława Augusta (330); 1819 K. Mniszech; 1910 J. Potocki.

Mańkowski; Inw. 1819; Fournier-Sarlovèze, s. 152; Vente 1910, nr 4/111.

73. Portret wojewodziny Anny z Branickich Sapieżyny

pastel 32×27; galeria Stanisława Augusta; 1819 K. Mniszech.

Mańkowski; „Regestr”, nr 16; Inv. 1901, s. 58; Fournier-Sarlovèze, s. 152.

74. Portret Teofili Jabłonowskiej

pastel (wymiary nieznane).

„Regestr”; Inv. 1901, s. 59.

75. Portret Michała Wielhorskiego

pastel (wymiary nieznane); należał do J. K. Mniszcha.

„Regestr” rzeczy ruchomych niegdy J. W. Pana Jana Wandalina Mniszcha [...] Wiśniowiec 7 II 1763, AGAD, Arch. Grotowskiego, rkps 369; Inv. 1901, s. 59; Fournier-Sarlovèze, s. 152.

MIEREVELD MICHIEL (w rodzaju)

76. Portret damy

ol. deska 33×25; galeria Stanisława Augusta (1215); 1819 K. Mniszech; 1910 G. Sortais, Paryż.

Mańkowski (nie zidentyfikowany); Inw. 1819; Vente 1910, nr 66/169 (M. Miereveld).

77. Portret kawalera Złotego Runa

ol. deska 33×25; galeria Stanisława Augusta (1214); 1819 K. Mniszech; 1910 G. Sortais, Paryż.

Mańkowski (nie zidentyfikowany); Inw. 1819; Vente 1910, nr 67/170 (M. Miereveld).

PESNE ANTOINE(?)

78. Portret Stanisława Ciołek Poniatowskiego

(ol. pł. ok. 77×60?); galeria Stanisława Augusta (Pesne — 351); 1795 podarowany U. Mniszchowej; 1910 W. Branicki, podarowany dla MNKr (prawdopodobnie nie został odebrany).

Mańkowski; Catalogue, nr 25 (jako Bacciarelli wg Pesne, identyfikacja błędna); Rastawiecki, 1, s. 31; Inv. 1901, s. 52; A. Ryszkiewicz, *Antoine Pesne*, [w:] *Zbieracze i obrazy*, Warszawa 1976, s. 144—145; Dziennik Podawczy MNKr, t. 2, nr 4804.

PILLEMENT JEAN (1728—1808)

17. Chinoiserie (1765—1767)

ol. pł. 393×301; galeria Stanisława Augusta (1500); 1794 podarowany M. Mniszchowi; w sali jadalnej w Wiśniowcu; w Paryżu przechowywany w „garde-meuble”; 1901 dar dla miasta Paryża; 1902 Musée du Petit Palais, Paryż (nr inw. 669).

Mańkowski; Catalogue; *Catalogue sommaire des peintures. Musée du Petit Palais*, t. 2, Paris 1982, nr 669.

80. Chinoiserie (1765—1767)

ol. pł. 393×299; hist. jak nr 74; Musée du Petit Palais, Paryż, nr 670.

Mańkowski; Catalogue; *Catalogue sommaire des peintures...*, nr 670.

81. Panneau dekoracyjne (1765—1767)

ol. pł. 313×183; namalowane z zamówienia króla do sali jadalnej w Wiśniowcu; dalsza hist. jak nr 74; Musée du Petit Palais, Paryż, nr inw. 671.

Catalogue sommaire des peintures..., nr 671.

82. Panneau dekoracyjne (1765—1767)

ol. pł. 393×167; hist. jak nr 76; Musée du Petit Palais, Paryż, nr inw. 672.

Catalogue sommaire des peintures..., nr 672.

ROSLIN ALEXANDRE (kopia)

83. Portret Katarzyny II

(dane techn. nieznanne, ok. 77×60); galeria Stanisława Augusta (345); 1795 podarowany M. Mniszchowi; druga poł. XIX w. zniszczony.

Mańkowski; „Regestr”, nr 209; Catalogue („perdu a l'...cte de rue Balzac”).

ROTARI PIETRO (1707—1762)

84. Portret Augusta III

(ol. pł. ok. 47×37,2?); galeria Stanisława Augusta (343); 1819 K. Mniszech.

Mańkowski; Inw. 1819; „Regestr”; *Wiadomość*, nr 29; Catalogue; Inv. 1901, s. 61.

85. Portret Marii Józefy, żony Augusta III

(ol. pł. ok. 47×37,2?); galeria Stanisława Augusta (344); 1819 K. Mniszech.

Mańkowski; Inw. 1819; *Wiadomość*, nr 29; Catalogue; Inv. 1901, s. 61.

TISCHBEIN JOHANN F. A. (1750—1812)

86. Portret Doroty de Biron, księżnej kurlandzkiej
ol. pł. owal 70×50; pochodzenie z Wiśniowca niepewne; 1910 Chaumel(?), „Regestr”, nr 8(?); Inv. 1901, s. 65; Vente 1910, nr 90/196.

TOCQUE LOUIS (1696—1722)

87. Portret Stanisława Augusta (1758)
ol. pł. 50×42; galeria Stanisława Augusta (2275); 1819 K. Mniszcz; 1910 Guiraud; nast. w zb. A. Lazard, Paryż.
Mańkowski; Inw. 1819; Inv. 1901; Vente 1910 nr 97/198; A. Ryszkiewicz, *Francuska ikonografia Stanisława Augusta*, [w:] *Zbieracze i obrazy*, Warszawa 1972, s. 167—170.

TOKARSKI MATEUSZ

88. Portret księcia Józefa Poniatowskiego
ol. pł., owal 66×51; galeria Stanisława Augusta(?); 1902 K. Lanckoroński, Wiedeń.
Vente 1902(1), nr 9/179.

VIGÉE-LEBRUN ELISABETH 1755—1842)

89. Portret Anny z Cetnerów de Lorraine
ol. pł. 143×125; 1902 K. Lanckoroński (Gardner?).
„Regestr”, nr 11; *Wiadomość*, nr 53; Inv. 1901 s. 59; Vente 1902(1), nr 84/163; J. Mycielski, S. Wasylewski, *Portrety polskie Elżbiety Vigée-Lebrun*, Lwów—Poznań 1928.
90. Portret dziecięcy Elżbiety Mnischówny
ol. pł. 61×50; 1910 W. Branicki; ob. MNKr (nr inw. 58583).
Inv. 1901 s. 67 („portrait d'une jeune fills”); Vente 1910, nr 111/203; J. Mycielski, S. Wasylewski, op. cit., s. 238; dokumentacja daru Branickich w Dziale Inwentarza MNKr.

VOGEL ZYGMUNT (1764—1826)

91. Widoki Warszawy (1797—1798)
72 akwarele, ok. 25,5×37,5; 1902 K. Lanckoroński; nast. w zb. Raczyńskich w Warszawie; 1945 MNW.
Wiadomość, nr 69; Vente 1902(2), nr 62/456; K. Sroczyńska, *Zygmunt Vogel*, Warszawa 1969, s. 15 i n.

SZK. NIEMIECKA

92. Portret cara Piotra I (XVIII)
ol. pł. 75×60; 1910 Tondiscine(?).
„Regestr”, nr 38; Vente 1910, nr 104/205.
93. Portret kanclerza Jana Szembeka
ol. pł., owal 40×32; Laszki Murowane?; 1902 Cordamnier(?).
„Regestr”, nr 121; Inv. 1901; Vente 1902(2), nr 65/459.
94. Portret księcia Radziwiłła(?)
ol. deska 11×8; 1902 K. Lanckoroński, Wiedeń.
Vente 1902(2), nr 67/461.

95. Portret księżnej Radziwiłłowej(?)

ol. deska 11×8; 1902 K. Lanckoroński, Wiedeń.

Vente 1902(2), nr 67/461.

LES TABLEAUX DE WIŚNIEWIEC DANS LA COLLECTION D'ANDRÉ MNISZECZ

(Résumé)

Le comte André Mniszech (1823 ou 1824—1905), peintre—amateur de l'émigration vivant à Paris, rassembla à l'étranger une collection importante d'oeuvres d'art, parmi lesquelles d'une attention particulière méritaient les toiles hollandaises, dont sept de Frans Hals actuellement considérées comme authentiques. Pourtant, cette collection d'art n'a suscité jusqu'alors un intérêt qu'elle mérite de la part des historiographes. Les mentions que la littérature fournit à ce sujet sont très générales et imprécises.

Le comte, après s'être installé en France, vendit ses biens familiaux, ainsi que le château de Wiśniewiec à Volhynie. Une partie de l'équipement artistique de la résidence, rassemblé par les générations passées, a été emporté par lui à Paris; le reste a été dispersé. L'auteur du présent article a fait un essai d'indiquer les toiles de cette provenance dans la collection d'André Mniszech et d'interpréter les critères selon lesquels les toiles ont été choisies par lui. Cet ensemble de tableaux s'avéra décidément différent des collections postérieures, dominées par la peinture de l'Europe Occidentale. En majorité, c'étaient des portraits de l'aristocratie polonaise de la deuxième moitié du XVIIIe siècle (surtout les portraits des ancêtres du comte), pour la plupart travaux des peintres ayant séjourné en Pologne, comme M. Bacciarelli, B. Bellotto, L. Marteau, P. Krafft, G. Lampi, J. Grassi, Z. Vogel. C'est qui est frappant, c'est un nombre important de portraits représentant des membres de la famille apparentée de Poniatowski (surtout les portraits du roi Stanislas Auguste), ainsi que des personnages du milieu de la Cour de cette époque. Cela reflétait le contenu et la composition de la galerie de Wiśniewiec, pourtant une telle manifestation de la sympathie en face de Poniatowski n'était pas représentative de la société polonaise de la moitié du XIXe siècle, en général non favorable à l'égard du dernier Roi qu'on rendait responsable des partages du pays.

Selon l'auteur, la collection n'avait pas de caractère d'une défense politique du monarque. Elle était plutôt manifestation d'un orgueil familial — ce sont des alliances éminentes qui y ont été accentuées. Dans ce cas pourtant il n'est pas possible de percevoir la collection en tant que galerie des ancêtres (*Ahnengalerie*) car c'est l'époque où vivait le maréchal Michel Georges Mniszech et sa femme, Ursule née Zamoyska, les plus éminents dans l'histoire de la famille, qui s'y trouve spécialement évoquée. Aucun des portraits antérieurs, appelés „sarmates”, n'obtint l'approbation du comte André. Le choix des toiles fait par lui prouve son orientation et même ses connaissances en matière de peinture polonaise du XVIIIe siècle. Ce choix, sans doute, était pour une grande part déterminé par les goûts esthétiques des aïeux du comte, pourtant il faut bien souligner qu'il s'avéra également conforme aux goûts artistiques régnant sur les terrains polonais au milieu du XIXe siècle. Les années du règne de Stanislas Auguste — en dépit de l'opinion négative du roi lui-même en ce qui concerne ce sujet — étaient à l'époque presque universellement perçues comme un moment de la naissance, ou bien de la renaissance, de l'art et du bon goût.

Le catalogue des tableaux mis dans l'annex constitue une reconstruction de la collection discutée, l'auteur s'appuyant sur des sources actuellement connues.